

РОЛЯТА НА ПРИНЦИПА НА ЕФЕКТИВНОСТ В СЪЗДАВАНЕТО НА МИНИМАЛЕН
СТАНДАРТ НА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА, ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ ПРАВОТО НА ЕС

Пламен Пантелеев

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF EFFECTIVENESS IN ESTABLISHING
A MINIMUM STANDARD OF PROTECTION OF EU LAW RIGHTS

Plamen Pantelev

Abstract: *The principle of effectiveness, together with the principle of equivalence, is one of the two limitations imposed on the procedural autonomy of EU Member States. Through its application, the Court of Justice controls the divergent procedural rules in these states and derives a minimum standard of procedural protection. In cases where the national procedural rules do not meet the established standard, they should be set aside. Accordingly, by accumulating a significant volume of case law on the subject matter, the Court of Justice indirectly achieves harmonization of the procedural rules applicable in the Member States.*

Keywords: *procedural autonomy; principle of effectiveness; indirect harmonization of procedural rules.*

1. Увод

Принципите на ефективност и равностойност са основните ограничения на процесуалната автономия на държавите членки, изведени от Съда на Европейския съюз (Съд на ЕС) в делата *Rewe*¹ и *Comet*². По силата на тези две изисквания, националните процесуални правила, които се прилагат в случаите, когато частноправните субекти претендират защита на свои права, произтичащи от правото на Съюза, следва да бъдат „не по-малко благоприятни от условията, приложими при подобни иски от вътрешноправно естество“ (изискване за равностойност) и „да не правят на практика невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата,

произтичащи от правото на Съюза“ (изискване за ефективност).

Извеждането на тези принципи е необходимо, тъй като по общо правило националните юрисдикции имат общата компетентност да прилагат правото на Съюза в рамките на установените националните процедури. Съществуващото многообразие от процесуални правила в отделните държави е в състояние да постави в риск еднообразното и правилно прилагане на правото на ЕС. Принципът на равностойност сам по себе си не винаги гарантира в достатъчна степен ефективното прилагане на произтичащите от правото на ЕС права. Той не може да наложи надхвърляне на националния стандарт за процесуална защита, който може да не предвижда ефектив-

¹ Решение от 16 декември 1976 г., *Rewe v Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 33/76, EU: C: 1976: 188, т. 5.

² Решение от 16 декември 1976 г., *Comet BV v Produktschap voor Siergewassen*, 45/76, EU:C:1976:191, т. 13.

на защита и за сходните права с вътрешноправен източник³.

Именно в такива ситуации принципът на ефективност придобива водещо значение, тъй като той не зависи от нивото на процесуална защита в дадена държава членка, а се основава на обективен анализ на приложимите национални процесуални разпоредби и обстоятелствата по конкретното дело. Посредством него Съдът извежда абстрактни изисквания към националните процесуални условия, обвързващи всички национални юрисдикции. Чрез натрупването на значителен обем от практика по изискването за ефективност, Съдът създава корпус от условия, които по косвен път играят ролята на минимален стандарт на процесуална защита. Процесуалните правила, които не отговарят на този стандарт, следва да се оставят без приложение от националните юрисдикции като противоречащи на правото на ЕС⁴.

2. Същност, обхват и приложение на принципа на ефективност

Извеждането на принципа на ефективност в делата *Rewe* и *Comet* се основава на задължението за лоялно сътрудничество, закрепено сега в чл. 4, § 3 от Договора за Европейския съюз (ДЕС)⁵. Тъй като Договорите не предоставят на Съюза компетентност да хармонизира националните процесуални правила, въздействието на правото на ЕС върху процесуалната автономия на държавите членки няма за свой източник предоставянето на компетентност, а предимството и директния

ефект на правото на ЕС⁶. Поради това извършването на преценка на ефективността на националните процесуални права е проявление на принципа на предимство и е негово естествено продължение в областта на съдебните производства⁷.

Изискването за ефективност определя, че националните процесуални норми не трябва да правят на практика невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, произтичащи от правото на Съюза. Поради това принципът на ефективност е относим единствено спрямо процесуалните норми на вътрешното право. При липсата на хармонизация в тази област, именно те уреждат реда, по който се осигурява защита на правата, които частноправните субекти черпят от правото на ЕС. Несъответствието на съдопроизводствените правила с принципа на ефективност е самостоятелно основание за тяхното неприлагане, без значение дали те отговарят на изискванията на принципа на равностойност.

Що се отнася до прилагането на принципа на ефективност, общото правило е, че Съдът в рамките на преюдициалните производства извършва абстрактен анализ на оспорената национална процесуална уредба в светлината на този принцип. Задача на националния съдия, който разглежда главния спор, е да извърши конкретна преценка на обстоятелствата по делото, с оглед изходните положения, изведени от Съда, за да се установи дали приложимата процесуална норма съответства на принципа на ефективност. Така

³ За пример, в който националните условия задоволяват изискването за равностойност, но противоречат на изискването за ефективност вж. Решение от 9 ноември 1983 г., *Amministrazione delle finanze dello Stato v San Giorgio*, 199/82, EU:C:1983:318, т. 17-18.

⁴ Вж. Решение от 4 октомври 2012 г., *Бянков*, С-249/11, EU:C:2012:608, Решение от 5 октомври 2010 г., *Елчинов*, С-173/09, EU:C:2010:581, Решение от 5 юли 2016 г., *Огнянов*, С-614/14, EU:C:2016:514.

⁵ Решение от 16 декември 1976 г., *Rewe v Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 33/76, EU:C:1976:188, т. 5, Решение от 16 декември 1976 г., *Comet BV v Produktschap voor Siergewassen*, 45/76, EU:C:1976:191, т. 12, Решение от 27 юни 2013 г., *Агроконсултинг-04*, С-93/12, EU:C:2013:432, т. 36, Решение от 24 октомври 2018, *ХС и други*, С-234/17, EU:C:2018:853, т. 22.

⁶ **Арабаджиев, А.** Основни характеристики и принципи на правото на ЕС. В: Попова, Ж. (ред.). Националните съдилища и правото на ЕС. Част I. Национален институт на правосъдието. София, 2018, с. 84.

⁷ **A. Adinolfi**, 'The "Procedural Autonomy" of Member States and the Constraints Stemming from the ECJ's Case Law: Is Judicial Activism Still Necessary?', in: H.-W. Micklitz & B. de Witte (eds.) *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge/ Antwerp/Portland: Intersentia, 2012, с. 293. Вж. Решение от 9 ноември 1983 г., *Amministrazione delle finanze dello Stato v San Giorgio*, 199/82, EU:C:1983:318, т. 12.

например в делото *Danske Slagterier*⁸ Съдът сочи, че процесната национална разпоредба съставлява общия за държавите членки принцип, че увреденото лице рискува да понесе само настъпилите вреди, в случай че не е положило необходимата грижа, за да ограничи техния размер. Въпреки това Съдът посочва, че би противоречало на принципа на ефективност да се изисква от увредените лица използването на всички правни средства за защита при положение, че това е прекомерно трудно или не може разумно да се очаква от тях. Като очертава правилото и извежда неговото абстрактно ограничение, Съдът оставя конкретната преценка за противоречие на националния съдия: „[з]апитуващата юрисдикция трябва да прецени, като вземе предвид всички обстоятелства по делото, дали това е така“⁹.

Изложеното не означава, че националните съдии не могат по свое усмотрение да оставят без приложение национална процесуална норма, поради противоречие с принципа на ефективност. Напротив, по силата на принципа на лоялно сътрудничество те дори са длъжни да сторят това, при съобразяване на задължителната практиката на Съда. Едва в случаи на съмнение за съвместимостта на дадена национална норма с изискването за ефективност, те следва да потърсят тълкуване от Съда.

В някои случаи Съдът още в отговора на преюдициалното запитване прогласява процесната национална процесуална норма за противоречаща на принципа на ефективност. В този случай Съдът извършва както абстрактната, така и конкретната преценка за съвместимостта на разпоредбата в светлината на изискването за ефективност, като за националния съдия остава единствено да се съобрази с тълкуването на Съда. Именно това е случаят по делото *Marks & Spencer*¹⁰, в което Съдът разглежда съответствието с правото на ЕС на ретроактивно съкращаване от шест на три

години на срок за възстановяване на данък, събран в нарушение на правото на ЕС. Съдът постановява, че само по себе си наличието на подобни срокове не противоречи на изискването за ефективност. Наред с това обаче той приема, че скъсяването на подобни срокове не трябва да има за цел да ограничи последиците от решение на Съда, с което национално данъчно законодателство е обявено за несъвместимо с правото на ЕС. Съдът също така извежда изискване за наличие на подходящ преходен период, в който засегнатите лица, които при по-дългия срок са имали право на възстановяване, да могат да поискат това. В процесния случай тези изисквания не са налице и Съдът стига до извода, че законодателните изменения, които с обратна сила скъсяват сроковете за възстановяване на недължимо събрани данъци, са несъвместими с принципа на ефективност. Така за националния съдия остава единствено да остави без приложение обявените за противоречащи национални норми в главното производство.

3. Двата подхода към изискването за ефективност

В първите години след извеждането на принципа на ефективност, Съдът проверява единствено дали националните процесуални правила правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на съюзни права. В решенията по делата *van Schijndel*¹¹ и *Peterbroeck*¹², постановени през от 1995 г., Съдът надгражда теста за ефективност на националните съдопроизводствени правила, като започва да анализира и процесуалния контекст на процесната разпоредба, както и нейната роля в производството. В последващата си практика Съдът използва паралелно и двата подхода.

3.1. Пряк тест за ефективност

В рамките на прекия тест за ефективност Съдът преценява дали с оглед конкретните обстоятелства по делото определена вътрешна процесуална норма прави прак-

⁸ Решение от 24 март 2009 г., *Danske Slagterier*, C-445/06, EU:C:2009:178, т. 58-69 и т. 4 от дисп.

⁹ Решение от 24 март 2009 г., *Danske Slagterier*, C-445/06, EU:C:2009:178, т. 64.

¹⁰ Решение от 11 юли 2002 г., *Marks & Spencer*, C-62/00, EU:C:2002:435.

¹¹ Решение от 14 декември 1995 г., *van Schijndel and van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, Съединени дела C-430/93 и C-431/93, EU:C:1995:441.

¹² Решение от 14 декември 1995 г., *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie v Белгийска държава*, C-312/93, EU:C:1995:437.

тически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на права, произтичащи от правото на Съюза. Макар в някои решения да се среща анализ на процесуалния контекст на процесната вътрешноправна разпоредба¹³, в общия случай остава неясно отнапред спрямо какви фактори се извършва преценката за противоречие с принципа на ефективност. Това превръща този подход в изключително казуистичен, което затруднява прилагането му от националните съдии без отправяне на преюдициално запитване.

В сферата на правилата за доказване за оправна точка на настоящия анализ може да послужи решението по делото *San Giorgio*. То разглежда случай, в който правото да се получи възстановяване на определени такси е ограничено от национални правила за доказване, които, от една страна, чрез презумпция възлагат върху частноправния субект тежестта за доказване на факта, че таксите не са били прехвърлени на други лица, а от друга страна допускат само писмени доказателства в производството. Съдът установява, че общностното право допуска правило, съобразно което се отказва възстановяването на събрани в нарушение на правото на ЕС публични вземания, ако икономическата тежест прехвърлена на трети лица. Въпреки това той приема, че национални доказателствени правила, които възлагат доказателствената тежест относно този факт на ищеца и които ограничават допустимите доказателства единствено до писмени, противоречат на правото на ЕС¹⁴. Следователно в случая минималното ниво на защита се изразява в невъзможността националните органи да приемат презумпции и други модалитети, които ограничават възможността на претендиращите възстановяване лица да докажат липсата на прехвърляне на данъчната тежест.

Прекият тест за ефективност е използван по делото *Upjohn*¹⁵ и във връзка с процесуални разпоредби относно съдебния контрол върху решения на административни органи.

Дружеството *Upjohn* оспорва решение на компетентните органи, с което му е отнето разрешение за търговия с патентован лекарствен продукт. Спорният въпрос, довел до преюдициалното запитване, е дали решението на административен орган, натоварен да извършва комплексни оценки в специфичната медико-фармакологична област, следва да подлежат на пълен съдебен контрол. Съдът приема, че принципът на ефективност не налага решенията на специализиран административен орган, взети след анализ на научни доказателства, да подлежат на разглеждане от националните юрисдикции, при които последните да могат да заменят извършената оценка на специфични фактите и научните доказателства със своя собствена. Що се отнася до изведения минимален стандарт на защита, Съдът приема, че е достатъчно съдебната проверка да се ограничи до проверка на точността на фактическите и правни констатации, както и да провери дали взетото решение не е опорочено от явна грешка, злоупотреба с власт и дали не надхвърля границите на свободата на преценка на органа.

Въз основа на изложеното може да се заключи, че в делата, в които прекия тест за ефективност е релевантен, Съдът извежда абстрактни ограничения за оспорените националните процесуални норми. В резултат на преценката дали тези норми задоволяват поставеният стандарт или не, се решава въпросът дали те да бъдат оставени без приложение от националния съдия. Така, макар националната процесуална автономия да се зачита, не се допуска тя да ограничи прилагането на правото на ЕС в недопустима степен.

Като отрицателно проявление на прекия тест за ефективност може да се посочи, че резултатът от него е до голяма степен непредсказуем¹⁶. Не е изначално ясно спрямо какви принципи и интереси Съдът ще провери ефективността на процесуалните правила.

¹³ Решение от 16 декември 1976 г., *Rewe v Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 33/76, EU:C:1976:188, т. 5 *in fine*, Решение от 11 юли 2002 г., *Marks & Spencer*, C-62/00, EU:C:2002:435, т. 35.

¹⁴ Решение от 9 ноември 1983 г., *Amministrazione delle finanze dello Stato v San Giorgio*, 199/82, EU:C:1983:318, т. 12-14 и дисп.

¹⁵ Решение от 21 януари 1999 г. *Upjohn*, C-120/97, EU:C:1999:14.

¹⁶ **Prechal, S.** Community Law in National Courts: The Lessons from Van Schijndel. – CMLRev., 1998, vol. 35, с. 690.

Това затруднява националните юрисдикции при извършването на преценка в светлината на изискването за ефективност без отправяне на преюдициално запитване. Тези отрицателни черти на проверката за ефективност са елиминирани до голяма степен с новия метод за преценка, изведен по делата *van Schijndel* и *Peterbroeck*.

3.2. Новият подход към изискването за ефективност в делата *van Schijndel* и *Peterbroeck*

През 1995 г. Съдът извежда нов метод за преценка дали дадена национална разпоредба е съвместима с принципа за ефективност. Според него, „(...) всеки случай, в който се поставя въпросът дали национална процесуална разпоредба прави невъзможно или прекомерно трудно прилагането на общностното право, трябва да се анализира, като се държи сметка за мястото на тази разпоредба в цялото производство, за неговото развитие и за неговите особености пред различните национални инстанции. От тази гледна точка следва да се вземат под внимание, ако е необходимо, принципите, които стоят в основата на националната съдебна система, като принципа за гарантиране на правото на защита, принципа на правна сигурност и ефективното развитие на производството“¹⁷.

В доктрината този нов подход е наречен „основание на процесуалното правило“¹⁸. Той може да бъде разделен на две части – контекстуална и балансираща част. Контекстуалната част налага оспорената процесуална разпоредба да се прецени в светлината на функцията ѝ в конкретното производство, неговото развитие и неговите особености пред различните инстанции. По този начин може

да се открие същностният разум зад нормата, например в светлината на принципите за гарантиране на правото на защита, на правната сигурност и ефективното развитие на производството. В балансиращата част се преценява дали интересите, които обосновават съществуването на вътрешноправната норма, могат да оправдаят наложените от нея ограничения или принципът на ефективност не допуска това. Чрез този подход Съдът продължава да отстоява определен минимален стандарт на процесуална защита, но националните процесуални норми се анализират по-пълно. По този начин се установява дали те все пак не въвеждат обосновано ограничение и дали те са съвместими с принципа на ефективност.

Показателен пример за деликатния характер на този метод откриваме именно във делата *van Schijndel* и *Peterbroeck*, разглеждащи въпроса за служебно позоваване на правото на ЕС, решени на една дата, но в противоположен смисъл.

Делото *van Schijndel*¹⁹ е свързано със случай, в който ищците оспорват решение на административен орган с аргументи за противоречие с националното право последователно пред три съдебни инстанции. Едва в рамките на касационното производство ищците изтъкват, че оспорените разпоредби противоречат на правото на ЕС и че въззивната инстанция е следвало да разгледа този въпрос служебно. Наред с други въпроси, касационната инстанция отправя запитване до Съда дали възможността за служебно позоваване на правото на ЕС следва да съществува дори когато по този начин националният съд ще остави възложената му пасивна роля, тъй като ще трябва да излезе отвъд рамките на спора

¹⁷ Решение от 14 декември 1995 г., *van Schijndel and van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, Съединени дела C-430/93 и C-431/93, EU:C:1995:441, т. 19 и Решение от 14 декември 1995 г., *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie v Белгийска държава*, C-312/93, EU:C:1995:437, т. 14.

¹⁸ **Prechal, S.** Community Law in National Courts: The Lessons from Van Schijndel. – CMLRev., 1998, vol. 35, с. 690, **Engstrom, J.** National Courts' Obligation to Apply Community Law Ex Officio – The Court Showing new Respect for Party Autonomy and National Procedural Autonomy. – Review of European administrative law, 2008, vol. 1, № 1, с. 70, **Biondi, A.** The European Court of Justice and certain national procedural limitations: Not such a tough relationship. – CMLRev., 1999, vol. 36, с. 1277, **Widdershoven, R.** National Procedural Autonomy and General EU Law Limits. – Paris Legal Publishers, Review of European Administrative Law, 2019, vol. 12, № 2, с. 11.

¹⁹ Решение от 14 декември 1995 г., *van Schijndel and van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, Съединени дела C-430/93 и C-431/93, EU:C:1995:441.

и/или да се основе на факти и обстоятелства, различни от релевираните от страните.

В решението си Съдът преутвърждава принципа на процесуална автономия и неговите ограничения, като извежда и описания по-горе подход „основание на процесуалното правило“. Той посочва, че задължението или възможността националният съд да се позове служебно на правото на ЕС е ограничено от задължението му да се придържа към предмета на спора и да се основава само на изложените от страните факти. Според него това ограничение се основава на принципа на диспозитивно начало в гражданския процес, признат в повечето държави членки, който гарантира правото на защита и ефективното развитие на производството, като ограничава възможността за забавяне на делото чрез разглеждане на нови претенции. В крайна сметка националните процесуални разпоредби са признати за съвместими с принципа на ефективност, тъй като те отговарят на изведения от Съда стандарт за процесуална защита.

По делото *Peterbroeck*²⁰ достигнатото разрешение е напълно противоположно. При обжалване на решение на данъчен орган в производството по обжалване по административен ред са релевирани доводи за незаконосъобразност поради противоречие с националното право, като едва в последвалото съдебно производство се твърди противоречие на данъчния акт с правото на ЕС. Националното право съдържа разпоредба, съгласно която основания, които не са били повдигнати в жалбата, нито разгледани служебно от административния орган, могат да бъдат повдигнати от жалбоподателя или в жалбата до съда, или допълнително в 60-дневен срок от изпращането до съда на административната преписка. Националният съд сочи, че след изтичане на този срок жалбоподателят не може да релевира ново основание в съдебното производство, например твърдяното противоречие с общността, а съдът нито може да разгле-

да служебно въпроса, нито дори да отправи преюдициално запитване при съмнения.

Съдът приема, че тази разпоредба е несъвместима с правото на Съюза. За да достигне до този извод, той припомня принципа на процесуалната автономия с неговите ограничения и подхода „основание на процесуалното правило“, както и фактът, че всяка вътрешноправна норма, която препятства отправянето на преюдициално запитване, следва да се остави без приложение. Съдът приема, че маркар подобен 60-дневен срок да не е оспорим сам по себе си, следва да се вземат предвид особените обстоятелства по случая. Първо, запитващата юрисдикция е първата „юрисдикция“²¹, която може да отправи преюдициално запитване, а в момента на провеждане на първото съдебно заседание, 60-дневният срок е изтекъл и съответно тя е лишена от тази възможност. Второ, липсва друга юрисдикция, която в последващо производство може да повдигне служебно въпроса за съвместимостта на национална мярка с правото на Съюза, а въпросното ограничение не е обосновано от принципите на правна сигурност и ефективно развитие на производството. С оглед на изложеното Съдът приема, че националната разпоредба, която предвижда посочения 60-дневен срок, е несъвместима с принципа на ефективност.

Общият анализ на двете решения може да помогне за изясняването на установения от Съда минимален процесуален стандарт по отношение на служебното позоваване на правото на ЕС. Демаркационната линия е посочена в заключението на генералния адвокат Jacobs: „[n]равилното прилагане на закона не означава непременно, че не може да има никакви ограничения при прилагането му“²². Може да се приеме, че за Съда е достатъчно да съществува реална възможност правото на ЕС да бъде приложено²³. По делото *van Schijndel* ограниченията, наложени на служебното позоваване на правото на ЕС с цел въвеждане

²⁰ Решение от 14 декември 1995 г., *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie v Белгийска държава*, C-312/93, EU:C:1995:437.

²¹ По смисъла и със значението на чл. 267 ДФЕС.

²² *van Schijndel and van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, Съединени дела C-430/93 и C-431/93, EU:C:1995:441, закл. Jacobs, EU:C:1995:185, т. 31.

²³ *Van der Weerd u други*, Съединени дела C-222/05 до C-225/05, EU:C:2007:318, закл. Maduro, EU:C:2007:124, т. 29.

на ново основание от въззивния съд, имат за основа принципа на ефективното развитие на производството и целят да избегнат неоправдани забавяния. Не само че тези основни начала са възприети от преобладаващата част от държавите членки, но подобни ограничения, които целят ефективното развитие на производството, могат да се открият и в Процедурния правилник на Общия съд²⁴, както и в Процедурния правилник на Съда²⁵. Обратно, по делото *Peterbroeck* възможността за позоваване на правото на ЕС от националния съдия е неправдано ограничено. От една страна, оспорената разпоредба ограничава възможността за отправяне на преюдициално запитване, което само по себе си е достатъчно основание за оставянето ѝ без приложение²⁶. От друга страна, към момента на първото заседание възможността на съда да разгледа въпроса е преклудирана, като и никой горестоящ съд не може служебно да повдигне подобен въпрос. Така, макар само по себе си подобно ограничение от 60 дни да е съвместимо с правото на ЕС, начинът му на прилагане с оглед на фактите по делото, водят до неговото противоречие с принципа на ефективност.

Последното решение на Съда, което ще бъде анализирано, е по делото *Fallimento Olimpiclub*²⁷, което разглежда въпроса дали при определени предпоставки принципът на ефективност налага национална разпоредба, която установява принципа на сила на пресъдено нещо, да се остави без приложение. В главното производство ищецът *Olimpiclub* оспорва административно решение, с което негови действия са определени като заобикаляне на данъчното законодателство и му е

начислен данък върху добавената стойност (ДДС) за периода 1988 – 1991 г. Първоинстанционният съд уважава жалбата, а въззивният съд потвърждава първоинстанционното решение. Пред касационния съд ищецът релелира две влезли в сила съдебни решения, които разглеждат жалби спрямо начислен на дружеството ДДС въз основа на същата данъчна ревизия, но за периодите 1987 и 1992 г. В тези решения се приема, че дружеството не е извършило заобикаляне на данъчния закон. Макар касационният съд да смята, че дружеството действително е избегнало заплащането на процесното ДДС в нарушение на правото на ЕС, съобразно тълкуването на чл. 2909 от Италианския граждански кодекс („ИГК“), представените решения, макар за други периоди, го обвързват в преценката му за процесните периоди. Така той отправя преюдициално запитване относно съответствието на подобна разпоредба с правото на ЕС. Съдът първо подчертава значението на принципа на пресъдено нещо за правния ред на Съюза и държавите членки. След това преповтаря, че правото на Съюза не изисква да се оставят без приложение национални разпоредби, които предвиждат окончателен характер на съдебно решение, макар то да нарушава правото на ЕС и отграничава процесния случай от делото *Lucchini*²⁸. Съдът приема, че националната разпоредба позволява противоречащи на правото на Съюза окончателни съдебни решения в областта на ДДС за определен данъчен период да обвързват всеки съд, който гледа дело спрямо същото лице, но за друг данъчен период и така конфликтът с правото на ЕС да не може да се отстрани. Той стига до за-

²⁴ ППОС от 4 март 2015 (OJ 2015 L 105, р. 1), последно изменен на 11 юли 2018 (OJ 2018, L 240, р. 68), напр. чл. 84, ал. 1: „В хода на производството не могат да се въвеждат нови основания, освен ако те не почиват на правни или фактически обстоятелства, установени в производството.“

²⁵ ППС от 25 септември 2012 (OJ L 265, 29.9.2012), последно изменен на 26 ноември 2019 (OJ L 316, 6.12.2019, р. 103), напр. чл. 127, ал. 1: „В хода на производството не могат да се въвеждат нови основания, освен ако те не почиват върху правни или фактически обстоятелства, установени в производството.“

²⁶ Решение от 16 януари 1974 г., *Rheinmühlen Düsseldorf*, 166/73, EU:C:1973:162, т. 2-3.

²⁷ Решение от 3 септември 2009 г., *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506.

²⁸ Решение от 18 юли 2007 г., *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434. В това дело националната разпоредба установяваща принципа на сила на пресъдено нещо е оставена без приложение в конкретния случай, тъй като с влязло в сила решение национален съд нарушава изключителната компетентност на Комисията по преценка на съвместимостта на държавна помощ с правото на съюза, и приема решение, с което налага на Италия да я отпусне.

ключението, че: „(...) пречки от такъв мащаб пред ефективно прилагане на общностните правила в областта на ДДС не може да бъдат разумно обосновани от принципа на правна сигурност и следователно трябва да се считат за противоречащи на принципа на ефективност“²⁹

4. Заключение

В своята практика Съдът търси балансирано решение, което да държи сметка както за процесуалната автономия на държавите членки, така и за задължението за правилно и еднообразно прилагане на правото на ЕС. Средството, чрез което двата противоположни интереса се примиряват, е извеждането на принципите на равностойност и ефективност като ограничения на националната процесуална автономия. Съдът проверява съвместимостта на националните процесуални разпоредби с принципа на ефективност спрямо изведени от него абстрактни изисквания. При проверката за противоречие през последните години Съдът по-често прилага метода „основание на процедурното правило“, като изследва ролята на оспорената национална разпоредба и процесуалния ѝ контекст. Това води до по-пълноценен анализ дали националните съдопроизводствени правила удовлетворяват отстояването от Съда минимално ниво на защита. В случай че вътрешноправните разпоредби не отговарят на тези изисквания, те следва да се оставят без приложение. Така, макар и по

косвен начин, Съдът създава минимален стандарт за защита на правата, които частноправните субекти черпят от правото на ЕС.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES:

Арабаджиев, А., С. Костов, А. Корнезов, Ж. Попова, Е. Танчев. Националните съдилища и правото на ЕС – Част I. Национален институт на правосъдието. София, 2018. / **Arabadzhiev, A., S. Kostov, A. Kornezov., Zh. Popova, E. Tanchev.** Natsionalnite sadilishta I pravoto na ES – Chast I. Natsionalen institute na pravosadieto. Sofia, 2018.

Adinolfi, A. ‘The “Procedural Autonomy” of Member States and the Constraints Stemming from the ECJ’s Case Law: Is Judicial Activism Still Necessary?’, in: H.-W. Micklitz & B. de Witte (eds.) *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States.* Cambridge: Intersentia, 2012.

Biondi, A. The European Court of Justice and certain national procedural limitations: Not such a tough relationship. – *CMLRev.*, 1999, vol. 36.

Engstrom, J. National Courts’ Obligation to Apply Community Law Ex Officio – The Court Showing new Respect for Party Autonomy and National Procedural Autonomy. – *Review of European administrative law*, 2008, vol. 1, № 1.

Prechal, S. Community Law in National Courts: The Lessons from Van Schijndel. – *CMLRev.*, 1998, vol. 35.

Widdershoven, R. National Procedural Autonomy and General EU Law Limits. – *Review of European Administrative Law*, 2019, vol. 12, № 2.

²⁹ Решение от 3 септември 2009 г., *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506, т. 31.